

ks. Grzegorz Godawa

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

EMOCJONALNE DOJRZEWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY W MEDIALNYM SPOŁECZEŃSTWIE

Abstract: **The emotional development of children and teenagers in the media society.** Developing the emotional maturity of children and teenagers is one of the most important aims of the educational process. The mass media has a great impact on individuals, therefore their role in shaping one's personality needs to be recognized and explained as they may facilitate the educational process. Ignoring the media's role or using it inappropriately poses a lot of dangers connected with the destruction of the child's emotional sphere, e. g. control disorders, a lack of emotional stability or the inability to deal with emotions in difficult situations. Professional support may help the individual to avoid these problems.

Wychowanie dziecka i nastolatka do emocjonalnej dojrzałości jest jednym z podstawowych celów oddziaływań wychowawczych. Wśród środowisk, które mają istotny wpływ wychowawczy na jednostkę, należy dostrzec i wyjaśnić rolę, którą w procesie kształtowania osobowości wychowanka odgrywają mass media. Stwarzają one szansę na usprawnienie i udoskonalenie procesu wychowania. Pomijanie roli mediów lub ich niewłaściwe użycie stwarza wiele zagrożeń, wśród których podkreślić należy te, które wiążą się z destrukcją sfery emocjonalnej dziecka i nastolatka, a więc zaburzenia kontroli i stabilności emocjonalnej, brak zróżnicowania emocjonalnego czy też nieradzenie sobie z emocjami w trudnych sytuacjach życia. Profesjonalne wsparcie wychowawcze daje szansę uniknięcia zasygnalizowanych trudności.

Keywords: emotional maturity, educational process, mass media, media society
dojrzałość emocjonalna, wychowanie, mass media, medialne społeczeństwo

Środowiska wychowawcze, w których rozwija się młody człowiek, mają za zadanie służyć rozwojowi jego osobowości i przygotować go do funkcjonowania w społeczeństwie. Można przyjąć, że zasadniczym celem tej działalności jest uformowanie dojrzałego człowieka. Jedną z wyrażających go ekspresji jest dojrzałość emocjonalna. W procesie

dojrzewania emocje, przechodząc od labilności do stabilności¹, konstytuują życie uczuciowe człowieka.

Wychowanie do dojrzałości emocjonalnej wymaga dużego wysiłku, dlatego współpraca środowisk wychowawczych jest nieodzownym warunkiem osiągnięcia optymalnych efektów wychowania. Niestety coraz częściej można zaobserwować napięcia występujące w tej kwestii pomiędzy rodziną, szkołą, grupami rówieśniczymi, Kościołem czy mass mediami. Przyczyny konfliktów znajdują się najczęściej na fundamentalnym poziomie aksjologicznym i wynikają z metodyki wychowania. Istotne jest również określenie, kto i w jakim stopniu może rościć sobie prawo do wychowania dziecka i nastolatka. Wydaje się, że wpływ mass mediów na dojrzałość emocjonalną wychowanka wymaga szczególnej analizy, ponieważ odgrywa on bardzo ważną rolę w wychowaniu człowieka.

CHARAKTERYSTYKA DOJRZAŁOŚCI EMOCJONALNEJ DZIECKA I NASTOLATKA

Zaczerpnięta z nauk przyrodniczych kategoria dojrzałości ma we współczesnym rozumieniu wiele znaczeń. W znaczeniu leksykalnym dojrzałość to „stan osiągnięcia pełni rozwoju, stan gotowości do czegoś”². W tym znaczeniu człowiek dojrzały to osoba w pełni rozwinięta, w przedziale wiekowym pomiędzy wczesną młodością a starością³.

W ujęciu psychologicznym dojrzałość to „stan dorosłości, zakończonego wzrostu, funkcjonowania wykorzystującego pełnię możliwości”⁴. Definicja przedstawia dojrzałość jako koniec procesu, który został zapoczątkowany znacznie wcześniej. Trudność pojawia się przy próbie sprecyzowania kryteriów sądów oceniających, na podstawie których można orzec, że dany stan jest lub nie jest dojrzałością. Dużą pomoc w określeniu kryteriów dojrzałości stanowi jej odniesienie do kryterium obiektywnego, jakim jest np. wiek. Jednak z całą pewnością dojrzałości nie należy utożsamiać z dorosłością⁵. Punkt szczytowy dojrzałości również jest bardzo trudny do zdefiniowania. Wszystkie te argumenty pokazują, że dojrzałość jest rzeczywistością dynamiczną. W tym znaczeniu dojrzałość można rozumieć „jako pewien idealny wzorzec lub też jako proces przemian, będący realizowaniem tego wzorca”⁶.

Pojmując dojrzałość jako stan, a jednocześnie proces, można powtórzyć za znanym psychologiem i psychiatrą Kazimierzem Dąbrowskim: „kto znajduje się w drodze ku dojrzałości, ten jest już dojrzały”. Osiąganie kolejnych etapów ludzkiej dojrzałości świadczy o odpowiedzialnym, czyli dojrzałym, patrzeniu jednostki na swoje życie. Droga „ku dojrzałości” jest więc zadaniem, z którym powinien próbować uporać się każdy, nawet

¹ J. Korzeniowska, *Uwarunkowania dojrzałości emocjonalnej. Determinizm czy interakcjonizm?*, [w:] *Oblicza dojrzałości emocjonalnej dzieci i młodzieży*, red. K. Franczak, M. Szpringer, Warszawa 2009, s. 41.

² *Dojrzałość*, [w:] *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1997, s. 140.

³ *Dojrzały*, [w:] *Mały słownik języka polskiego*, dz. cyt., s. 140.

⁴ *Dojrzałość*, [w:] A. S. Reber, *Słownik psychologii*, tłum. B. Janasiewicz-Kruszyńska, Warszawa 2002, s. 148.

⁵ M. Nowosielski, *Ku dojrzałości*, [w:] *Oblicza dojrzałości...*, dz. cyt., s. 48.

⁶ Tamże, s. 49.

jeśli perspektywa osiągnięcia pełnej dojrzałości zdecydowanie wykracza poza możliwości rozwojowe człowieka.

Pozostając w przestrzeni niedosytu egzystencjalnego oraz sposobów przewyżniania go, warto podkreślić, że mimo iż kryterium wieku nie stanowi wystarczającego wskaźnika w diagnozie ludzkiej dojrzałości, to ze względów praktycznych przyjmuje się je do opisu zjawiska w dwóch kontekstach: przy porównywaniu dojrzałości do wieku człowieka oraz podczas omawiania zadań społecznych, jakie wiążą się z tym wiekiem.

W pedagogice i psychologii mówi się najczęściej o dojrzałości emocjonalnej, społecznej, szkolnej, psychicznej, duchowej i osobowościowej⁷. Każdy rodzaj dojrzałości obejmuje inną sferę aktywności człowieka. W dalszych rozważaniach bardziej szczegółowej analizie zostanie poddane zagadnienie dojrzałości emocjonalnej dzieci i młodzieży, rozpatrywane w kontekście oddziaływań mass mediów.

A) EMOCJONALNA DOJRZAŁOŚĆ DZIECKA

Interesującą kwestią są sposoby osiągania dojrzałości. Można przyjąć, że: „dojrzałość jednostki, niezależnie, jaki zakres jej przypiszemy, jest zawsze efektem współdziałania dwóch immanentnie za sobą powiązanych procesów rozwojowych: procesu dojrzewania (bardziej biernego) i procesu uczenia się (bardziej aktywnego)”⁸. Tak rozumiana dojrzałość wymaga rozwinięcia w wychowanku poczucia odpowiedzialności za siebie i innych, własnej godności, umiejętności samodzielnej myślenia.

Rozpatrując dojrzałość osobową w perspektywie wychowawczej, warto zwrócić uwagę na proces jej kształtowania. Dojrzewanie emocjonalne dziecka jest obszernym zagadnieniem, które można rozpatrywać z punktu widzenia psychologii, pedagogiki, medycyny czy socjologii. Wydaje się, że analiza dokonana pod kątem pedagogicznym, poparta wiedzą psychologiczną, pozwoli zaprezentować rolę, jaką mass media odgrywają w procesie dojrzewania emocjonalnego dziecka. Ze względu na ograniczenia objętościowe niniejszego przedłożenia z długiego okresu dojrzewania emocjonalnego dzieci i młodzieży wybrano kilka charakterystycznych punktów, które wiążą się z osiągnięciem kolejnych etapów dojrzałości. Ponieważ w nazewnictwie szkolnym pojęcie dojrzałości pojawia się w kontekście gotowości przedszkolnej, szkolnej oraz egzaminu maturalnego, dalsze analizy zostaną oparte na tych zasadniczych punktach odniesienia. Podkreślić należy, iż zastosowane tutaj uproszczenie umożliwia zaledwie zarysowanie przebiegu procesu dojrzewania emocjonalnego dzieci i młodzieży.

Rozwój emocjonalny dziecka rozpoczyna się już w okresie prenatalnym, gdy doświadcza ono emocji i przeżyć matki. Emocje dziecka są wywoływane przez hormony docierające przez tlen, krew i pożywienie⁹. Będąc organicznie związane z matką, dziecko staje się uczestnikiem jej stanów emocjonalnych: „Gdy matka jest zadowolona, radosna, to do jej krwi wydzielają się takie związki chemiczne jak endorfiny. W ten sposób

⁷ K. Ostrowska, *Dojrzałość*, [w:] *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 56.

⁸ E. Wysocka, *Dojrzałość szkolna*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI w.*, red. T. Pilch, t. 1, Warszawa 2003, s. 723.

⁹ J. Matuszczak, *Komunikacja z dzieckiem w okresie prenatalnym*, www.opsychologii.wordpress.com (6.04.2013).

do dziecka również docierają neurohormony szczęścia, a poza tym ono samo zaczyna je wytwarzać już w 6. tygodniu życia prenatalnego¹⁰. Jakość życia uczuciowego matki staje się pierwszym wyznacznikiem kształtu profilu emocjonalnego dziecka.

Od chwili urodzenia życie emocjonalne dziecka nieustannie się rozwija. Pierwszym sprawdzianem poziomu jego rozwoju jest określenie gotowości przedszkolnej, która pozwala rodzicom na zapisanie dziecka do tej instytucji. Dziecko w wieku trzech lat, wkraczając w jedną ze swoich pierwszych ról społecznych, która wiąże się z wychowaniem o charakterze instytucjonalnym, zostaje postawione przed trudnym zadaniem adaptacji do nieznanymi dotychczas warunków życiowych: „Wydaje się, że mówienie o dojrzałości emocjonalnej w odniesieniu do trzyletniego dziecka jest nadużyciem tego pojęcia, jednak faktem jest, że dla prawidłowego przystosowania się do warunków życia przedszkolnego niezbędny jest pewien określony poziom rozwoju emocjonalnego¹¹. Stąd mówienie o konieczności osiągnięcia przez dziecko dojrzałości odpowiadającej gotowości przedszkolnej jest w pełni uzasadnione.

W tym okresie mały człowiek poznaje swoje emocje i uczy się je przeżywać. Rozwijają się w nim nie tylko ciekawość, ale także radość, gniew, złość czy strach. Jest to wiek, w którym stopniowo kształtują się również emocje społeczne, moralne i intelektualne. Brak umiejętności kontrolowania swoich emocji i zrównoważenia zachowań wynika z niedojrzałości układu nerwowego dziecka¹².

Pośród wymagań, których domaga się instytucjonalny charakter opieki przedszkolnej, zogniskowanych wokół szeroko rozumianej samodzielności dziecka, najważniejsze miejsce zajmuje dojrzałość emocjonalna. Wyraża się ona w zrównoważeniu emocjonalnym, pozwalającym dziecku odnaleźć się w nowym miejscu, zwiększyć poczucie bezpieczeństwa i przystosować się do nowych warunków¹³. Nieodzowną pomocą w tym względzie jest bliska więź emocjonalna dziecka z rodzicami bądź inną dorosłą osobą¹⁴. Wiąż ta staje się niezastąpionym modelem wszystkich więzi emocjonalnych, które dziecko nawiąże w przyszłości. Wszelkie nieprawidłowości w zaspokajaniu potrzeb bezpieczeństwa, miłości czy przynależności skutkują deprywacją tych potrzeb i wprowadzają dziecko w poczucie nieustannego zagrożenia.

Wiele emocji budzi kwestia dojrzałości szkolnej, żywo dyskutowana w ostatnich latach w związku z przesunięciem granicy wieku szkolnego. Zapowiedź wprowadzenia w 2014 roku obowiązku szkolnego dla dzieci w wieku 6 lat zwiększyła zainteresowanie tematyką gotowości szkolnej. Na podstawie stwierdzenia jej osiągnięcia dziecko zostaje skierowane do szkoły. Czym zatem jest dojrzałość szkolna?

Dojrzałość szkolna to „poziom rozwoju fizycznego, intelektualnego i społecznego dziecka, umożliwiający mu udział w życiu szkolnym, opanowanie wiadomości, umiejętności i nawyków określonych programem nauczania I klasy¹⁵. Winna ona obejmować sferę rozwoju fizycznego, umysłowego, emocjonalnego i społecznego¹⁶. Dojrzałość,

¹⁰ Tamże.

¹¹ L. Marszałek, *Dojrzałość emocjonalna dziecka jako istotny element gotowości przedszkolnej*, [w:] *Oblicza dojrzałości...*, dz. cyt., s. 128.

¹² *Dojrzałość przedszkolna*, www.abcprzedszkola.pl (6.04.2013).

¹³ L. Marszałek, *Dojrzałość emocjonalna...*, dz. cyt., s. 137–138

¹⁴ Tamże, s. 138.

¹⁵ E. Wysocka, *Dojrzałość...*, dz. cyt., s. 722–723.

¹⁶ Tamże, s. 723.

jakiej wymaga się od sześciolatniego dziecka na progu rozpoczęcia edukacji szkolnej, jest efektem edukacji domowej i przedszkolnej. Jest ona więc skutkiem dynamicznego procesu rozwojowego dziecka, którego uczestnikiem jest ono niemal od pierwszych chwil swego życia.

Poziom rozwoju poszczególnych sfer aktywności dziecka jest mierzony przy pomocy różnych narzędzi, najczęściej testów. Mają one na celu dokonanie diagnozy w oparciu o wskaźniki rozwoju psychofizycznego, emocjonalno-społecznego oraz osiągniętych przez dziecko efektów w zakresie nauki szkolnej¹⁷. Spośród wymienionych płaszczyzn aktywności dziecka warto zwrócić szczególną uwagę na sferę rozwoju emocjonalnego, która obejmuje uczucia i zmysły dziecka. W ocenie emocjonalno-społecznej, dokonywanej przed rozpoczęciem edukacji szkolnej, bierze się pod uwagę następujące wskaźniki: samodzielność, systematyczność, poczucie obowiązku, wytrwałość w działaniu, umiejętność nawiązywania kontaktów, kontrolowania i wyrażania własnych emocji¹⁸. Każdy ze składników jest istotnym elementem dojrzałości emocjonalnej dziecka, które staje przed trudnym wyzwaniem, jakim jest nauka w szkole.

Warto pamiętać, że dzieci w wieku przedszkolnym są nademocjonalne, to znaczy emocjonalnie rozchwiane. Jest to łatwe do zaobserwowania zwłaszcza w 4. roku życia, gdy u dziecka często występują wybuchy śmiechu, złość, agresja werbalna i niewerbalna. Gdy dziecko ma pięć lat, następuje czasowe uspokojenie tego stanu i do głosu dochodzą emocje pozytywne. Natomiast w 6. roku życia obserwować można powrót żywiołowych emocji i wyrażania skrajnych uczuć¹⁹.

Osiągnięcie dojrzałości emocjonalnej na poziomie wystarczającym do rozpoczęcia nauki szkolnej jest istotnym warunkiem jej zainicjowania. Warto zaznaczyć, że „co roku przychodzą do szkoły dzieci z coraz słabszą wyobraźnią, nadpobudliwe, z większą skłonnością do agresji, z rozchwianiem emocjonalnym oraz ze skupieniem uwagi trwającym poniżej trzech minut”²⁰. Doświadczenie pedagogów i nauczycieli potwierdza powyższą uwagę²¹.

B) EMOCJONALNA DOJRZAŁOŚĆ NA PROGU DOROSŁOŚCI

Wkroczenie człowieka w dorosłe życie często związane jest z przystąpieniem do egzaminu dojrzałości. Jest to ostatni z momentów, w których postawa ucznia zostaje zweryfikowana pod względem dojrzałości przez system szkolny. Współczesna szkoła, przeprowadzając egzamin maturalny, nie weryfikuje jednak poziomu rozwoju emocjonalnego abiturienta. Chociaż znaczenie słowa matura (łac. *maturus* – dojrzały) bezpośrednio wskazuje na zweryfikowany w czasie jej trwania poziom rozwoju człowieka, to w praktyce ogranicza się on przede wszystkim do wiedzy i umiejętności maturzysty. Trudno jest wyznaczyć kryteria, które pozwoliłyby zweryfikować postawę abiturienta pod względem dojrzałości emocjonalnej czy społecznej.

¹⁷ Tamże, s. 725.

¹⁸ Tamże, s. 726.

¹⁹ G. Becelewska, *Repetitorium z rozwoju człowieka*, Jelenia Góra 2006, s. 169.

²⁰ S. Rezmer, *Wpływ mass mediów na rozwój dziecka*, www.szkolnictwo.pl (6.04.2013).

²¹ Między innymi dlatego miały miejsce protesty różnych środowisk przeciwko wprowadzeniu tego kontrowersyjnego rozwiązania do szkół.

Wokół tego zagadnienia wciąż toczy się dyskusja²², w której przytaczane są argumenty za i przeciw zmianom w sposobach przeprowadzania matury. Niektórzy podkreślają, że weryfikacja intelektualnego przygotowania ucznia stanowi niewystarczający wskaźnik jego dojrzałości i zaznaczają, że fakt ten kwestionuje prawo do określania tego egzaminu przydawką sugerującą dojrzałość: „Nie mierzy bowiem takich wartości jak poczucie odpowiedzialności, pewność w podejmowaniu właściwych decyzji, umiejętność życia w społeczeństwie. Są to cechy związane z dojrzałością, jednak nie da się ich zmierzyć żadną skalą. Używając terminu «egzamin dojrzałości», trzeba więc pamiętać, że jest to metafora, a jej znaczenie zostaje zawężone i przeniesione na jedną tylko płaszczyznę»²³.

W opozycji do wyżej przedstawionych racji można usłyszeć argumenty, wśród których dominuje przekonanie, iż sposób przeprowadzania procedur maturalnych, rozpoczynający się dla ucznia na kilka miesięcy przed właściwym egzaminem, ma dać możliwość pokazania szeroko rozumianej dojrzałości osobowościowej, wyrażającej się między innymi w poczuciu odpowiedzialności. Egzemplifikacją tego założenia ma być odpowiedzialne, czyli rzetelne i terminowe wywiązanie się z poszczególnych etapów i zadań, stawianych uczniom w ostatnim roku nauki w szkole średniej, a także samodzielne zdanie egzaminu²⁴.

Wydaje się, że niezależnie od stopnia adekwatności stosowania odnośnie do matury pojęcia „dojrzałość”, można wskazać kilka kryteriów, które określają dojrzałość emocjonalną każdego człowieka w okresie wczesnej dorosłości. Dojrzałość uczuciowa opiera się na adekwatności reakcji, sposobach komunikowania, kontrolowania i rozpoznawania emocji²⁵. Ukonkretnieniem tych parametrów są następujące wskaźniki²⁶:

• KONTROLA EMOCJONALNA

Wyraża się ona w umiejętności panowania nad swoimi emocjami i wyrażaniu ich w sposób zależny od sytuacji. Przeciwnością kontroli są postawy skrajne, polegające na ucieczce od emocji bądź biernym poddaniu się im. Tymczasem dojrzałość to „sytuacja, w której emocje nas informują o naszej aktualnej sytuacji życiowej, ale nami nie rządzą. Dojrzały człowiek kieruje się miłością, prawdą i odpowiedzialnością, a nie emocjami»²⁷. Odwołanie do wartości, które winny stanowić fundament ludzkich działań, świadczy o gotowości człowieka do podejmowania w dorosłym życiu wyzwań, które nierzadko wiążą się z przeżywaniem trudnych emocji.

Miłość, która jest wartością zasadniczą w życiu dojrzałego człowieka, domaga się kontroli uczuć, które mogą ją zniszczyć: „W ścisłym powiązaniu z uczuciowością pozostaje

²² Wydaje się, że jednym z powodów rozbieżności zdań jest odmienne spojrzenie na relację inteligencji i dojrzałości emocjonalnej. Fascynacja pojęciem inteligencji emocjonalnej, prowadząca niekiedy do zastępowania tym określeniem dojrzałości emocjonalnej, wydaje się nieuprawomocnionym zredukowaniem znaczenia pojęcia dojrzałości. Narzuca ono uczuciom znaczenie ściśle instrumentalne, które w skrajnym ujęciu neguje możliwość wzrastania przez kryzysy i cierpienie. H. Gasiuł, *O sposobach traktowania dojrzałości emocjonalnej i jej uwarunkowaniach*, [w:] *Oblicza dojrzałości...*, dz. cyt., s. 13.

²³ K. Piaśnik, *Matura – jak wiele ma wspólnego z „egzaminem dojrzałości”?*, www.englishstory.pl (9.04.2013).

²⁴ I. Łąguna, *Matura sprawdza dojrzałość*, www.salonmaturzystow.pl (9.04.2013).

²⁵ K. Ostrowska, *Dojrzałość*, dz. cyt., s. 56.

²⁶ W. Strus, *Podstawowe właściwości dojrzałości emocjonalnej*, [w:] *Oblicza dojrzałości...*, dz. cyt., s. 70.

²⁷ M. Dziewiecki, *Formacja sfery emocjonalnej*, www.opoka.org.pl/biblioteka/1/1/D/md_0310_emocjonalna.html (9.04.2013).

sfera płciowości. Chodzi tu o podporządkowanie porywów zmysłowych prawdziwej miłości, tak aby nie powodowały szkody innym i sobie. U człowieka dojrzałego potrzeby drugiej osoby stają się równie ważne, a nieraz nawet ważniejsze niż własne²⁸. Tak więc pokonanie egoizmu oraz uczuć i pragnień przez niego generowanych stanowi ważny wskaźnik dojrzałości człowieka.

• STABILNOŚĆ EMOCJONALNA

Chociaż stabilność posiada silne uwarunkowanie osobowościowe, to podlega także wpływom rozwojowym. Człowiek stabilny potrafi panować nad swoimi emocjami, nie tworząc bloków psychicznych, a jednocześnie wyrażając je w poprawny sposób. W odróżnieniu można przyjąć, że „błędem są postawy skrajne. Pierwsza skrajność to naiwna spontaniczność w sferze emocjonalnej, która prowadzi do dyktatury emocji. Skrajność druga to negocjowanie własnych emocji²⁹. Zarówno pierwsza, jak i druga skrajność jest widoczna w postępowaniu niedojrzałego człowieka. Wraz z ontogenezą zwiększa się zrównoważenie emocjonalne człowieka, które stanowi istotną cechę dorosłości.

• UMIEJĘTNOŚĆ RADZENIA SOBIE Z EMOCJAMI W TRUDNYCH SYTUACJACH

Zrównoważenie uczuciowe polega na radzeniu sobie z sytuacjami w momentach kryzysowych. Zakłada ona akceptację trudnych uczuć oraz własnej słabości: „Człowiek nie jest w stanie tak ułożyć sobie życia, by nie doznawał frustracji, stresu, by nie pojawiały się w nim uczucia niechęci, gniewu, złości, zniechęcenia, chęci odwetu itp.³⁰. Świadomość faktu, że bolesne uczucia nie są nieszczęściem, lecz ważną informacją, uczy szukać szczęścia nie w dobrym samopoczuciu, lecz w oparciu o trwałe wartości i zasady.

• ZRÓŻNICOWANIE EMOCJONALNE

Obejmuje ono wrażliwość emocjonalną oraz zdolność do przeżywania emocji odrębnych jakościowo, dzięki czemu człowiek może doświadczać coraz bardziej różnorodnych uczuć³¹. Ich bogactwo zwiększa możliwość głębszego doświadczenia samego siebie i świata zewnętrznego. W połączeniu z pozostałymi wskaźnikami dojrzałości emocjonalnej zróżnicowanie uczuciowe nie przyjmuje destrukcyjnych sposobów wyrażania, lecz stanowi o jej twórczym funkcjonowaniu.

Proces osiągnięcia dojrzałości emocjonalnej ma wiele etapów, z których każdy odgrywa istotną rolę w kształtowaniu właściwej postawy człowieka. Ukazanie kilku charakterystycznych elementów tego procesu pozwala na całościowe ujęcie omawianego zagadnienia, które zawiera w sobie ogromny wysiłek wychowawczy środowisk otaczających dziecko oraz jego osobiste zaangażowanie w proces rozwoju. Jednym ze środowisk, które współcześnie mają coraz większy wpływ w kwestii wychowania, są mass media. Nie pozostają one bez wpływu na kształt osobowości zarówno dzieci, jak i młodzieży.

²⁸ E. Wójcik, *O dojrzałości człowieka*, www.deon.pl/czytelnia/czasopisma/wychowawca/art,33,o-dojrzalosci-czlowieka.html (9.04.2013).

²⁹ M. Dziewiecki, *Formacja sfery...*, dz. cyt.

³⁰ A. Jacyniak, Z. Płużek, *Dojrzałość emocjonalna i sytuacje kryzysowe*, www.deon.pl/intelligentne-zycie/psychologia-na-co-dzien/art,386,dojrzalosc-emocjonalna-i-sytuacje-kryzysowe.html (7.04.2013).

³¹ W. Strus, *Podstawowe właściwości...*, dz. cyt., s. 72.

ROLA MASS MEDIÓW W KSZTAŁTOWANIU DOJRZAŁOŚCI EMOCJONALNEJ

Wpływ mass mediów na postawy człowieka, poza nielicznymi przypadkami, nie jest dzisiaj kwestionowany³². Jego skuteczność jest interesującym tematem zwłaszcza dla pedagogów, zajmujących się wychowaniem dzieci i młodzieży. Aby zrozumieć skuteczność mass mediów w procesie wychowania, należy zaznaczyć, że ich funkcja wychowawcza jest realizowana na trzech poziomach: intencjonalnym (zgodnym z zamierzeniami nadawcy informacji), nadanym (stanowiącym obiektywną treść komunikatu) oraz pełnionym (określonym przez sposób przyjęcia treści przez odbiorcę). Zachodzą jednak sytuacje, w których poszczególne funkcje, pod wpływem działań zamierzonych, nabierają nowego znaczenia³³.

Pomimo że specjaliści wymieniają wiele funkcji, jakie pełnią mass media, Adam Lepa zwraca uwagę na trzy podstawowe: informacyjną, rozrywkową i edukacyjną (wychowawczą)³⁴. Pierwsza z nich ukazywana jest jako zasadnicza, gdyż wyposaża społeczeństwo w informacje konieczne do jego prawidłowego funkcjonowania. W społeczeństwie medialnym informacja stanowi cenne źródło wiadomości zarówno o świecie otaczającym człowieka, jak i o nim samym.

Funkcja rozrywkowa odpowiada na potrzebę odpoczynku, relaksu i zabawy. W życiu dzieci i młodzieży zabawa może pełnić funkcję wychowawczą, a w przypadku człowieka dorosłego staje się dla niego kompensacją w sytuacji przeciążenia pracą³⁵. Muzyka, filmy czy gry przynoszą odprężenie, pozwalają oderwać się od problemów i są łatwym sposobem wypoczynku. Potrzeba zabawy i rozrywki jest głęboko zakorzeniona w ludzkiej psychice. W tym kontekście nabiera ona znaczenia wychowawczego i łączy się z funkcją edukacyjną.

Wychowanie przez media może być rozumiane w podwójnym znaczeniu: węższym – jako świadoma działalność wychowawcza, oraz szerszym – jako nieplanowa działalność mass mediów, oparta na spontaniczności i przypadkowości³⁶. Wpływ mass mediów jest dzisiaj obecny we wszystkich obszarach pedagogii, zarówno tych o charakterze społecznym, jak i religijnym.

Analiza funkcji wychowania przez media pokazuje, że w społeczeństwie medialnym jest spora przestrzeń, w której mieszczą się działania mogące zaszkodzić rozwojowi osobowości człowieka. Noszą one znamiona manipulacji (łac. *manipulatio* – manewr, fortel, podstęp). Rozumienie pojęcia manipulacji stosowanej w mediach oznacza więc kształtowanie lub przekształcanie poglądów i postaw ludzi, które dokonywane jest poza ich świadomością, ponieważ manipulacja „polega na przekazywaniu określonych informacji w taki sposób, aby wywołać zamierzone przez nadawcę komunikatu reakcje odbiorcy”³⁷.

³² A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 2003, s. 140–141.

³³ Tamże, s. 46.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże, s. 48.

³⁶ Tamże, s. 49.

³⁷ M. Klimek, *Manipulacja w mediach*, [w:] *Prawda w mediach*, red. M. Rewera, Tychy 2008, s. 52–59, za: www.stopmanipulacji.pl (10.04.2013).

A) POZYTYWNY WPŁYW MEDIÓW

Rozpatrując rolę mass mediów w wychowaniu dzieci i młodzieży do dojrzałości emocjonalnej, należy podkreślić, iż media powinny przede wszystkim pełnić pozytywną rolę wychowawczą. Mówiąc o szansach edukacyjnych mass mediów, trzeba zaznaczyć, iż pełnią one rolę edukacji bez granic, która wyraża się w następujących szansach³⁸:

- zwiększenie oferty programowej, stworzenie nowych kanałów i portali skierowanych na kreatywne zaspokojenie potrzeb dzieci i młodzieży,
- możliwości realizowania edukacji aksjologicznej poprzez wychowanie oparte na wartościach uniwersalnych,
- wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Wychowanie z pomocą i przez mass media stanowi szansę na wzmocnienie wpływów wychowawczych, które oddziałują na wychowanków z różnych środowisk i mają na celu kształtowanie ich osobowości. Dają również szansę na bardziej skuteczne oddziaływanie, zwłaszcza w sektorach wsparcia specjalistycznego takich jak korygowanie zaburzeń rozwojowych, wspomaganie rozwoju mowy, rehabilitacja osób niepełnosprawnych, terapia dzieci dyslektycznych, terapia dzieci, które wymagają pomocy logopedycznej lub cierpią na zaburzenia wzroku³⁹.

Właściwe korzystanie z mass mediów w procesie wychowania owocuje nade wszystko rozwojem osobowościowym człowieka: „Ponadto edukacyjne programy telewizyjne i komputerowe sprzyjają rozwojowi składników osobowości w zakresie postaw takich jak temperament, zainteresowania, emocje, obraz siebie i świata”⁴⁰. Cenny wkład, którym media mogą wspomóc proces wychowawczy, wyraża się między innymi w zastosowaniu tzw. „mediów obrazkowych”, które oddziałując bardzo mocno na receptory dziecka, docierają do jego świadomości, pobudzają wyobraźnię i kształtują uczucia. Dojrzewanie emocjonalne, kształtowane przez nadzorowany przez rodziców dostęp do mediów, może zostać wzmocnione przez odwołanie się do obejrzanych filmów, programów, wykorzystanych gier komputerowych czy przeczytanych artykułów. Wspólna rozmowa, uwzględniająca metodę zadawania wychowankowi pytań, rozwija nie tylko jego intelekt, ale uczy także właściwego spojrzenia i oceny zjawisk, z którymi się spotyka.

Nie wystarczy kształtować jedynie intelektu dziecka czy młodego człowieka: „Ważne, aby w procesie edukacji rozwijać także sferę emocjonalną dziecka, uczyć go rozpoznawania zarówno swoich emocji, jak i innych osób, uczyć umiejętności radzenia sobie z sytuacjami stresowymi i konfliktowymi oraz uwrażliwiać na rozwijanie zachowań nacechowanych życzliwością”⁴¹. Dużą pomocą w kształtowaniu emocji wychowanka może być wykorzystanie postaw bohatera bajki czy gry do zaprezentowania go jako modelu wychowawczego. Oczywiście jest to możliwe jedynie przy założeniu, że przekaz płynący z mass mediów jest oparty na pozytywnych wartościach i jest przez dziecko akceptowany. Dojrzewanie emocjonalne jest procesem, w którym istotną rolę odgrywają osoby

³⁸ D. Bis, *Spółeczeństwo informacyjne szansą i zagrożeniem dla wychowania*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 898.

³⁹ Tamże, 899; E. Nowicka, *Media dydaktyczne nową szansą w przewyżczeniu specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu*, [w:] *Media wobec wielorakich potrzeb dziecka*, red. S. Juszczyk, I. Polewczuk, Toruń 2005, s. 49–64.

⁴⁰ D. Bis, *Spółeczeństwo informacyjne...*, dz. cyt., s. 899.

⁴¹ Tamże, s. 903.

znaczące. Jeśli są nimi postacie pozytywne, szanse na uzyskanie zamierzonych efektów wychowawczych są większe. Jednym z nich jest umiejętność radzenia sobie z emocjami w warunkach trudnych. Wydaje się, że zarówno w przypadku dzieci, jak i młodzieży wychowanie rodzinne, wsparte przez dobre media, może pomóc w kształtowaniu cech charakteru takich jak wytrwałość, pokora czy cierpliwość.

Nauczenie kontroli emocjonalnej i kształtowanie stabilności może dokonywać się w oparciu o pozytywne przykłady opisane w prasie, pokazywane w telewizji czy internecie. Aktywna obecność mediów może pomóc wychowankowi w odkrywaniu złożoności procesów zachodzących w świecie, a także w nim samym, gdyż „każda komunikacja ma wymiar społeczny i wspólnotowy”⁴². Odkrywanie zróżnicowania emocji, które odzwierciedlają strukturę otaczającej rzeczywistości, może zostać ułatwione poprzez nawiązanie twórczych kontaktów na portalach społecznościowych.

B) ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z UDZIAŁEM MASS MEDIÓW W WYCHOWANIU

Obecność nowych mediów w przestrzeni społecznej niesie ze sobą ryzyko związane z korzystaniem z nich w sposób niezgodny z założeniami pedagogiki mass mediów, a przez to niewychowawczy⁴³. Mechanizmy związane z funkcjonowaniem mass mediów stają się niebezpieczne, gdy pojawiają się następujące problemy: marnotrawstwo czasu, oderwanie od rzeczywistości i sfrustrowanie realnym światem, zubożenie relacji, pozbawienie celów i ideałów⁴⁴. Szczególnie niebezpieczną formę przyjmują one w przypadku wytworzenia się mechanizmu uzależnienia, ponieważ zostaje wtedy wykorzystana postawa uległości użytkownika mediów. Wiele odmian netoholizmu świadczy o powszechności tego zjawiska⁴⁵.

Oddziaływanie mass mediów, rozpatrywane w perspektywie procesu dojrzewania emocjonalnego dzieci i młodzieży, może dokonać spustoszenia w tej istotnej sferze ludzkiej aktywności. Zagrożenie, które wiąże się z niewłaściwym użyciem środków społecznego przekazu, może objąć swym zasięgiem dzieci i młodzież, powodując frustrację ich potrzeb. Spośród wielu przykładów destrukcyjnego wpływu mass mediów na emocje wychowanków można przytoczyć kilka, które w mniej lub bardziej bezpośrednim stopniu odnoszą się do kryteriów ludzkiej dojrzałości.

• ZABURZENIE KONTROLI EMOCJONALNEJ

Umiejętność kontrolowania uczuć stanowi trudne wyzwanie związane z osiągnięciem dojrzałości. Jedną z przestrzeni, którą winna objąć wspomniana kontrola, jest sfera płciowości. Uporządkowanie jej poprzez odwołanie się do trwałych wartości wprowadza ład, dający poczucie spokoju i satysfakcji. Zaburzenia seksualności wprowadzają w życie człowieka chaos i niepokój, a w konsekwencji mogą doprowadzić do bolesnych zranień samego siebie i innych.

⁴² M. Drożdż, *Oblicza odpowiedzialności w mediasferze*, „Studia Socialia Cracoviensia” (2) 2010, nr 3, s. 59.

⁴³ A. Lepa, *Pedagogika...*, dz. cyt., s. 29–34.

⁴⁴ J. Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, Kraków 2007, s. 402–404.

⁴⁵ Tamże, s. 405–408.

Jednym z licznych przykładów tego rodzaju zaburzeń mogą być opublikowane niedawno w Wielkiej Brytanii dane dotyczące przemocy seksualnej w tamtejszych szkołach: „Każdego dnia 15 uczniów brytyjskich szkół jest wyrzucanych lub zawieszanych za przewinienia na tle seksualnym – najczęściej jest to znęcanie się i molestowanie. Zjawisku sprzyja wszechobecna pornografia w internecie i «sexting», czyli przesyłanie nagich lub półnagich zdjęć nastolatków”⁴⁶. Można założyć, że skala zjawiska jest znacznie większa, gdyż pracownicy szkół niechętnie informują o incydentach mających miejsce w ich placówkach.

Oddziaływanie pornografii, do której dostęp mają również dzieci, zakłóca rozwój i powoduje trwałe skutki w życiu człowieka. Powszechność występowania w mediach bodźców seksualnych wywołuje nieustanną stymulację seksualną, której ulegają coraz młodsi ludzie⁴⁷. Prowadzi to do różnych form przemocy seksualnej, której dopuszczają się między sobą osoby niepełnoletnie. Ma to miejsce w szkołach brytyjskich, polskich i innych. Modną formą pornografii jest popularny wśród młodzieży *sexting*. Jak pokazuje doświadczenie, wiele historii kończy się tragicznie. Nagie zdjęcie nastolatki opublikowane w sieci może być powodem samobójstwa upokorzonej dziewczyny.

Reakcja pedagogów, choć znacznie spóźniona, wskazuje na jedną z podstawowych przyczyn problemu: „Przedstawiciele National Union of Teachers podkreślili, że równouprawnienie płci zostało zamienione na «sprośny styl życia», który sprawia, że młode dziewczęta mają coraz gorszy obraz samych siebie. «Króliczki Playboya zdobią piórniki dzieci, taniec na rurze jest przedstawiany jako świetne ćwiczenie fizyczne, a konkursy piękności w bikini są już wręcz obowiązkowym elementem szkolnego życia»”⁴⁸.

Prześlągnięcie mass mediów seksualnością w dużym stopniu utrudnia dojrzewanie dzieci i młodzieży. Sfera emocjonalna, poddana destrukcyjnemu działaniu mediów, nie tylko nie rozwija się w należyty sposób, ale ulega regresowi. W okresie psychoseksualnej latencji, zapewniającej właściwy rozwój dziecka, erotyka narusza wewnętrzne wy-ciszenie dziecka. Opanowanie emocjonalne, tak istotne dla dojrzałego funkcjonowania w społeczeństwie, pozostaje więc często niezrealizowanym postulatem.

• ZAKŁÓCENIE STABILNOŚCI EMOCJONALNEJ

Trudna do osiągnięcia równowaga emocjonalna wyraża się między innymi w zachowaniu proporcji pomiędzy naiwną spontanicznością w wyrażaniu uczuć a ich negocjowaniem. Jednym z przejawów tej równowagi jest empatia, będąca psychicznym „wejściem” w świat myśli, przeżyć i pragnień drugiego człowieka⁴⁹. Świat wirtualny, stojący otworem nawet przed najmłodszymi użytkownikami, rodzi zagrożenie wykorzystania ich naiwności i gotowości współodczuwania z innymi.

⁴⁶ M. Słupska, *Brytyjskie szkoły nie radzą sobie z przestępstwami na tle seksualnym*, www.mojawypsa.co.uk (11.04.2013).

⁴⁷ J. Mastalski, *Samotność...*, dz. cyt., s. 419.

⁴⁸ M. Słupska, *Brytyjskie szkoły...*, dz. cyt. Reakcja pedagogów jest niewystarczająca, gdyż napotyka na ciągły opór środowisk sprawujących władzę. Przykładem tego jest zaniechanie wprowadzenia całkowitego zakazu pornografii w krajach Unii Europejskiej w marcu 2013 roku. M. Maj, *Co z tym zakazem pornografii w UE? Jakby przepadł, choć nie wszyscy w to wierzą*, di.com.pl/news/47735,0_Co_z_tym_zakazem_pornografii_w_UE_Jakby_przepadl_choc_nie_wszyscy_w_to_wierza.html (11.04.2013).

⁴⁹ M. Dziewiecki, *Co to jest empatia i jaki ma ona związek z miłością?*, www.opoka.org.pl/biblioteka/II/IP/empatia_zm.html (10.04.2013).

Blogi internetowe, które coraz częściej stają się elektroniczną formą pamiętnika, zwykle umożliwiają dokonanie wpisu czy komentarza przez czytające je osoby. Z obserwacji wynika, że nierzadko przyjmują one również formę autoterapii, stanowiąc jednocześnie szansę na uzyskanie wsparcia emocjonalnego w sytuacjach stresowych: „W komentarzach do blogów pojawiają się wyrazy współczucia, wiele osób pragnie okazać pomoc, dodać otuchy”⁵⁰. By się przekonać o powszechności tego zjawiska, wystarczy zwrócić uwagę na blogi prowadzone przez nastolatków czy rodziców chorych dzieci.

Wsparcie internetowe może być dużą pomocą dla osób dorosłych, jednak w przypadku dzieci może stanowić spore zagrożenie. Przeprowadzone w 2012 roku pierwsze w Polsce badania kompetencji „dzieci sieci” pokazały, że co drugie dziecko w wieku od 9 do 13 lat życia odwiedza codziennie portale społecznościowe⁵¹. Według badań korzystanie przez dzieci z sieci wiąże się z powszechną naiwnością. Bez zastanowienia udostępniają one swoje dane personalne: „Dzieci często nie są świadome zagrożeń, jakie niesie ze sobą korzystanie z Internetu dla ich prywatności. Dla połowy przepytanych na wywiadzie dzieci umieszczenie w nicku swojego imienia i nazwiska nie stanowi problemu, a zdecydowana większość nie wiedziała, co to pliki *cookies*”⁵².

Naiwność dziecka połączona ze złą wolą osób kryjących się pod przeróżnymi nickami może prowadzić do skrzywdzenia dziecka. Przykładowe wypowiedzi dzieci brzmią następująco: „Kiedy ktoś napisze, że jest smutny, chcę go pocieszyć”, „Nie zawsze ukrywam swoje zdjęcia przed nieznanymi. Pozwalam im też kontaktować się ze mną”⁵³. Takie podejście jest pierwszym krokiem do zawarcia znajomości, w której osoby bazujące na naiwności młodych wykorzystują techniki manipulacji.

Stabilna emocjonalność domaga się kształtowania postawy wychowanka, w której nie brak miejsca na wyrażanie uczuć oraz przyjmowanie ich od osób bliskich. Zagrożeniem jest nie tylko łatwowierność najmłodszych użytkowników internetu, ale również beztroska sporej części rodziców, którzy często nie są świadomi, że ich dziecko posiada konto na którymś z portali internetowych. Wielu z nich nie potrafi poruszać się w wirtualnym świecie na tyle sprawnie, by dorównać dziecku w jego aktywności. Skutkiem tego wychowanek uzyskuje przewagę, która „może sprawić, iż przestrzeń wirtualna stanie się jedynym miejscem, w którym młody człowiek będzie «rozumiany»”⁵⁴. Jest to obszar, w którym dziecko będzie mogło się realizować, za który zapłaci jednak wysoką cenę.

⁵⁰ N. Walter, *Internetowa kultura pomagania*, [w:] *Kultura mediów, ciała i tożsamość – konteksty socjalizacyjne i edukacyjne*, red. W. Jakubowski, S. Jaskulska, Kraków 2011, s. 184.

⁵¹ P. Czerny, *Dzieci sieci – kompetencje komunikacyjne najmłodszych*, www.mashup.ikm.gda.pl (10.04.2013). W ramach innych badań EU Kids Online zleconych przez Komisję Europejską, które dotyczyły zagrożeń i bezpieczeństwa dzieci w internecie, wynika, że aż 58 proc. polskich dzieci w wieku od 9 do 12 lat ma profile na portalach społecznościowych. Średnia unijna to 38 proc. Badania objęły 25 tysięcy dzieci w wieku 9–16 lat oraz ich rodziców. Zaskakuje fakt, że minimalny wiek potrzebny do założenia konta na Facebooku wynosi 13 lat. K. Leszczyńska-Bohdan, *Czy dziecko powinno być częścią społeczności internetowej?*, socialpress.pl/2012/06/czy-dziecko-powinno-byc-czescia-spolecznosci-internetowej/ (10.04.2013).

⁵² A. Kawik, *Pierwsze badanie kompetencji „dzieci sieci”*. Zobacz, jak technologia zmienia najmłodszych, [w:] socialpress.pl/2013/01/pierwsze-badanie-kompetencji-dzieci-sieci-zobacz-jak-technologia-zmienia-najmlodszych/ (10.04.2013).

⁵³ P. Czerny, *Dzieci sieci...*, dz. cyt.

⁵⁴ J. Mastalski, *Samotność...*, dz. cyt., s. 411.

• BRAK ZRÓŻNICOWANIA EMOCJONALNEGO

Kolejnym przykładem negatywnego wpływu mass mediów na sferę emocjonalną dzieci i młodzieży jest spłylenie znaczenia słów, które wiążą się z uczuciami. Zjawisko to świadczy o propagowanym przez media zubożeniu emocjonalnym, a jego skutki mogą dotknąć podstawowych więzi społecznych, np. przyjaźni. Określenie „przyjaciółmi” setek bądź tysięcy członków społeczności portalu redukuje znaczenie tego pojęcia do zwykłej relacji, jaka panuje wśród znajomych – o ile znajomymi można nazwać osoby, których personalia są ukryte lub mogą być nieprawdziwe. Dewaluacja jakże istotnej dla młodego człowieka relacji przyjacielskiej prowadzi do zubożenia jego emocjonalnego życia.

Uzupełnieniem opisu tego zjawiska może być zwrócenie uwagi na prymitywne w swej formie emotikony, stanowiące graficzny sposób wyrażenia emocji. Jedno z badanych dzieci stwierdza: „Emotikony mam w małym palcu”⁵⁵. Graficzny sposób wyrażania uczuć coraz częściej zastępuje prawdziwe wyrażanie emocji oparte na podstawowych zasadach komunikacji interpersonalnej. Wydaje się, że ten sposób okazywania uczuć, mimo iż jest szybki i praktyczny, nie powinien zastępować bardziej subtelnych, a przez to wymagających większego osobistego zaangażowania sposobów komunikacji.

Równie prostym, a jednocześnie bardzo popularnym wśród użytkowników sieci zwyczajem jest klikanie „Lubię to” na portalu Facebook. Kliknięcie ikonki wcale nie musi oznaczać faktycznego stanu, czyli sympatii wobec osoby bądź zjawiska. Jest po prostu najszybszym wyrażeniem osobistego stosunku, a niekiedy jedynie odpowiedzią na prośbę o kliknięcie, wyrażoną przez właściciela danej strony. W ten sposób atrakcyjność wpisu rośnie w stopniu niewspółmiernym do wysiłku: „Badania pokazały, że prośba o kliknięcie «Lubię to!», powoduje wzrost zainteresowania wpisem o 216 procent”⁵⁶. Warto podkreślić, iż „lajkowanie” stanowi dla dzieci jedną z najczęściej używanych ścieżek poruszania się po tym portalu⁵⁷.

Zakłócenie zróżnicowania emocjonalnego, wyrażające się między innymi w zubożeniu języka używanego w komunikacji w sieci, jest konkretnym zagrożeniem pełnego rozwoju emocjonalnego dzieci i młodzieży.

• UCIECZKA OD TRUDNYCH SYTUACJI

Telewizja, która we współczesnym zglobalizowanym świecie ustępuje miejsca tylko internetowi, jest istotną przestrzenią aktywności rozrywkowej dzieci i młodzieży. Jedną z funkcji, które pełni, jest wychowanie, gdyż programy i filmy w niej emitowane wywierają ogromny wpływ na widza, skłaniając go do naśladowania zaobserwowanych postaw. Media, oddziałując na dzieci i młodzież, podpowiadają rozwiązania, które należy przyjąć w trudnych sytuacjach życiowych. Biorąc pod uwagę, że ponad 60 proc. polskich dzieci ogląda telewizję przez kilka godzin dziennie, a 95,5 proc. dzieci niemal codziennie włącza odbiornik⁵⁸, można przypuszczać, że korzystanie z tego medium jest formą ucieczki od świata otaczającego wychowanka.

⁵⁵ P. Czernski, *Dzieci sieci...*, dz. cyt.

⁵⁶ G. Młodawski, *Ciekawostka – prośzenie o „lajkowanie” postów naprawdę działa*, *technologie.gazeta.pl/internet/1,104530,9944839,Ciekawostka___proszenie_o___lajkowanie___postow_naprawde.html* (11.04.2013).

⁵⁷ A. Kawik, *Pierwsze badanie...*, dz. cyt.

⁵⁸ *Badania: Ponad 60 proc. dzieci ogląda telewizję kilka godzin dziennie*, <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,390049,badania-ponad-60-proc-dzieci-oglada-telewizje-kilka-godzin-dziennie.html>

Ucieczka przed problemami w świat filmu, która często odbywa się kosztem podstawowych obowiązków, powoduje, że telewizja staje się przestrzenią zabicia czasu, a nie rozwiązywania problemów⁵⁹. Taka postawa prowadzić może do uzależnienia od telewizji. Sprzyja temu sposób, w jaki na psychikę dziecka oddziałuje szklany ekran. Jedną z metod wpływania na postawy młodych ludzi jest lansowanie nierealnego, ale łatwego do przyjęcia obrazu nastolatka. Zatem „niebezpieczne są wzory ukazujące wynik jakiegoś procesu bez przedstawienia jego przebiegu. Na przykład rezultat jakichś działań jest oszalamiający, wydaje się natychmiastowy, uzyskany bez wysiłku. Jest to iluzoryczne. Na iluzji opierają się znane z telewizji hasła, takie jak «pięć minut i już po pryszczach» czy «ten baton da ci siłę». Przyjęcie iluzji za prawdę prowadzi do przeżycia rozczarowania, zniechęcenia»⁶⁰.

Pokazanie iluzorycznych sposobów rozwiązywania problemów stwarza wrażenie, że korzystając z podpowiedzi płynących z mediów, można bardzo łatwo pozbyć się wielu trosk. Rozwój emocjonalny oparty na fikcyjnych założeniach nie jest tym, czym winien być ze swej natury. Teleholizm odbiera wychowankowi czas i siły, nie proponując jednocześnie w zamian żadnych konstruktywnych rozwiązań życiowych. Przekonanie o umiejętności radzenia sobie z emocjami w trudnych sytuacjach znika wraz z obrazem z ekranu telewizora.

ZAKOŃCZENIE

Dojrzewanie emocjonalne niesie z sobą wiele niebezpieczeństw. Wrażliwa i podatna na zranienia sfera emocji musi być otoczona należytą troską wychowawców, by mogła się prawidłowo rozwinąć. Rozpatrując pedagogiczny wpływ mass mediów na strukturę osobowościową człowieka, warto podkreślić ich istotną rolę w procesie wychowawczym. Niewiele jest takich dzieci i osób młodych, które nie byłyby poddane ich mniej lub bardziej bezpośredniemu wpływowi.

Ukierunkowanie zmian zachodzących pod wpływem mass mediów przyjmuje wartość pozytywną, gdy korzysta się z nich w sposób wychowawczy, lub negatywną, gdy nie podejmuje się tego wysiłku. Skutki obu rodzajów oddziaływań zależą więc w dużym stopniu od nastawienia samego odbiorcy, jak i od osób troszczących się o jego wychowanie. Zastanawiające jest, że w literaturze przedmiotu znacznie więcej miejsca poświęca się analizie zagrożeń płynących z mass mediów niż możliwościom wykorzystania ich w wychowaniu. Wydaje się, że jedną z przyczyn takiego ujęcia rzeczy jest wciąż niewystarczające opracowanie sposobów konstruktywnego posługiwania się telewizją, internetem czy prasą. Drugą może być coraz bardziej oczywisty fakt, iż mass media stanowią rzeczywistą siłę społeczną, która może zaważać na życiu jednostki, zwłaszcza gdy jest na drodze „ku dojrzałości”. Opisane wybrane przykłady zaburzenia sfery emocjonalnej

(11.04.2013).

⁵⁹ J. Mastalski, *Samotność...*, dz. cyt., s. 414.

⁶⁰ H. Krzysteczko, *Media jako pomoc w rozwoju dzieci i młodzieży*, www.opoka.pl/biblioteka/T/TA/TAK/0104V_01.html (11.04.2013).

związane z wpływem mass mediów winny być przestrożą dla wszystkich wychowawców i mobilizować do podejmowania działań zapobiegających tym zakłóceniom.

Jan Paweł II pisał:

Troska świata mediów o dzieci i młodzież jest zatem jednym z podstawowych wyznaczników cywilizacji i postępu, a zarazem wielkim zadaniem, w którego wypełnianiu wszyscy powinni uczestniczyć odpowiednio do swych kompetencji i pełnionej roli. Zadanie to stanowi element pedagogii społecznej, która pozwala formować nowe pokolenia, pomagając im w pełni wyrazić dobro złożone w ich sercach, chroniąc je przed skażeniem i wyjałowieniem⁶¹.

Wszelkie skażenie i wyjałowienie, także na poziomie emocji i uczuć, stanowi zaburzenie osobowości człowieka. Podejmowanie działań zmierzających do wzmocnienia współpracy rodziny, szkoły, Kościoła i mass mediów w procesie wychowania stwarza nowe perspektywy i nadzieje.

⁶¹ Jan Paweł II, *Media i wychowanie*. Przesłanie papieskie do Katolickiej Unii Prasy Włoskiej (18.04.2012), www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/katolicka_uniapw_18042002.html (10.04.2013).